

РОЗДІЛ V. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 37.015:39 (477.82)~18/19~

А.Ю. ГЕРАСИМЧУК

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЕТНОТРАДИЦІЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті зроблено спробу проаналізувати провідні ідеї деяких видатних діячів минулого і сучасності щодо народних традицій родинного виховання у ретроспективі, починаючи з Київської Русі.

Ключові слова: традиції, провідні ідеї, родинне виховання.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах розбудови національної системи виховання у незалежній українській державі особливого значення набуває пошук ефективних засобів, спрямованих на засвоєння народних традицій, звичаїв і культури сім'ї, визначення чітких пріоритетів, цілей та ідеалів, на досягнення яких, власне, і спрямовується виховний процес у родині. Традиційне українське родинне виховання визначається науковцями (М.Стельмахович, Ю.Руденко та ін.) як історично сформована, відшліфована віками педагогічна система поглядів, ідеалів та засобів батьківсько-материнського й родичівсько-свояцького впливів на дітей та молодь, спрямованих на формування поколінь і безсмертя нації, виховна цінність яких зумовлена ґрунтуванням на звичаєво – побутовій культурі. Це та першооснова, яка унеможлиблює втрату національної самобутності, нівелювання етнічної специфіки, що всупереч столітніх утисків і руйнувань «невидимо утримує зв'язок поколінь» (Г.Горинь).

Сьогодні і в науці, і в практиці ми все частіше звертаємося до минулого – історії, культури, традицій свого народу у контексті життєво важливих питань виховання та освіти підростаючих поколінь. Для подальшого розвитку та засвоєння історичних надбань культури родинного виховання, за твердженням Г.Маковської, значний інтерес має знання того, як, у який спосіб, на основі яких засобів, форм та методів, з якими цілями та в ім'я яких ідеалів здійснювалися виховання та освіта, формування особистості дитини в українській родині, що дозволяє постійно збагачувати родинний виховний потенціал змістом, випробуванням упродовж довготривалого історичного періоду [1, с.3].

Аналіз досліджень (М.Драгоманов, З.Василькова, М.Костомаров, А.Марушкевич, В.Постовий, В.Скуратівський, Я.Чепіга та ін.) засвідчує багатоаспектність і різновекторність наукових пошуків окресленої проблеми і водночас поглиблення дослідження підвалин народних традицій родинного виховання дітей в Україні, що є актуальним у контексті сучасних реформаційних суспільних процесів.

Формулювання мети та завдань статті.

Мета: розкрити деякі історико-педагогічні аспекти етнопедагогічних традицій родинного виховання дітей в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів.

Доведено, що кожен етнос відповідно до суспільно – історичного розвитку накладає свій відбиток на зміст виховання дітей та молоді, зберігаючи при цьому основний її стрижень, в якому відображено визначальну сутність етнопедагогічної системи. Її провідним носієм і пильним охоронцем споконвіку були національні *традиції* та звичаї народу (*традиція* [з лат. tradition – «передавання», «повідомлення»] - досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т.ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління) [2, с.560], які посідають чільне місце в етнізації підростаючих поколінь.

Слід відзначити, що традиції родинного виховання наділені ознаками високого одухотворення, завдяки чому в пам'яті нашого народу, як переконливо доводить

М.Стельмахович, упродовж віків живуть, передаючись від покоління до покоління, такі благородні людські якості, як любов до рідної землі, отчого краю і домівки, повага до батька-матері, світлої пам'яті своїх предків, рідної мови, історії, відчуття приналежності до народу, усвідомлення себе його частиною, прагнення пізнати, зберегти й передати його духовні надбання у спадок нащадкам [3].

У зв'язку з цим закономірно виникає потреба ґрунтовного аналізу виховних традицій, що заклали міцний фундамент української родинної педагогіки, яка має глибоке історичне коріння, починаючи з Київської Русі.

Нам видається, що значний внесок у закладання підвалин родинної педагогіки зробив свого часу князь Володимир Великий або Володимир Мономах. Так, у своїй праці «Повчання Мономаха», що є найвищим досягненням педагогічної думки Київської Русі, він звертає особливу увагу на необхідність розвитку у дітей ініціативи та працелюбства, оскільки саме праця є основним засобом запобігання лінощів у дітей. У тезових положеннях «Повчання» акцентується на ролі прикладу старших (особливо батьків) у вихованні дітей, а також формуванні в молоді почуття любові і відданості Батьківщині й готовності захищати її від ворогів [4, с.4].

Слід відзначити значну роль митрополита Іларіона («Слово про Закон і Благодать», XI ст.) як фундатора традиції християнського виховання дітей у сім'ї. Зауважимо, автор цього твору не підтримав візантійської ідеї виховання в родині в дусі аскетизму, висловив свою думку про шкідливість для наступних поколінь шлюбів між близькими родичами, необхідність чуйного ставлення та уважного догляду за дітьми, покарання за погане ставлення до матері і та ін.

Потребує пильної уваги й аналіз діяльності братських шкіл, які почали організовуватися в Україні у XVI ст., оскільки у їхньому виховному процесі значна роль відводилась не лише «дидаскалам», як тоді називали вчителів, а й батькам. Для прикладу візьмемо Луцьку братську школу. В статуті цієї школи йшлося про те, що діти мають «вдома діяти відповідно до навчання шкільного», а у статутній статті цієї школи «Про виховання дітей» наголошувалося на тому, що батьки повинні виховувати своїх дітей не в дусі збагачення, а мудрого накопичення всіляких чеснот, щоб виховати своїх дітей благоприсойними і цнотливими. Ті ж батьки, що не дбають про це, називаються в цьому документі «жорстокими дітовбивцями»: «Слухайте це батьки! Якщо ще освіту і основи доброго виховання будуть мати діти, то і ви отримаєте нагороду, якщо ж недбайливі – муку» [4, с.5].

У контексті нашого дослідження слухними вважаємо зауваження видатного «національного любомудра» Г.Сковороди. Український філософ-просвітитель, наслідуючи народні традиції, першорядного значення надавав родинному вихованню та батькам як природним вихователям дитини. Зокрема, у притчі «Благородный Еродий» ним висловлені дуже цінні думки з цього приводу: «Главизна воспитания есть: 1) благо родить, 2) сохранить птенцу младое здравие, 3) научить благодарности». При цьому «благо народити» є лише одним із обов'язків батьків. Інший, не менш важливий, - «благо навчити». Тих же батьків, які «ні благо народити, ні благо навчити» Г.Сковорода називає напівбатьком і напівматір'ю [4].

Не оминула питання родинного виховання наша славетна землячка, відома поетеса XIX ст. Леся Українка, наполягаючи на тому, що основу душевного й духовного єднання батьків і дітей як підґрунтя виховання громадянина потрібно закладати з самого раннього дитинства. Добре відомий її вислів, що гімназичне виховання «загнічує дитину з малих літ, і лише сім'я, за належного психологічного клімату, високого авторитету батьків, здатна створити потрібний емоційний фон для навчання, а особливо виховання».

Висновок. Отже, через сучасне прочитання історичних надбань прогресивного досвіду родинного виховання ми відкриваємо для себе і світу хто ми є, які наші істинні вартості. Завдяки змістовному «занурюванню» у духовно-культурну атмосферу відповідної

епохи, на нашу думку, відкриваються справжні скарби плідних освітньо-виховних ідей, традицій родинного виховання.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з ґрунтовним вивченням етнопедагогічних традицій родинного виховання дітей на Волині, зокрема другої половини ХІХ століття.

Література

1. Маковська Г.І. Педагогічні ідеї і практика виховання та освіти дітей у родині Косачів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – теорія та історія педагогіки / Г.І.Маковська. – К., 1996. – 24с.
2. Новий тлумачний словник української мови / [уклад. В.Яременко, О.Сліпушко]. – 2-ге вид., виправлене.- Т.3. – К. : Аконтіт, 2008. – 862с.
3. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка / М.Г.Стельмахович. – К., 1996. – 288с.
4. Родинна педагогіка : Навчально-метод. посібник / [А.А. Марушкевич, В.Г. Постовий, Т.Ф. Алексєєнко]. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 216с.

Надійшла до редколегії 21.04. 2010

Герасимчук А. Ю. Этнотрадиции семейного воспитания в Украине: историко-педагогический аспект

В статье предпринята попытка проанализировать основные идеи некоторых выдающихся деятелей прошлого и современности о народных традициях семейного воспитания в ретроспективе, начиная с Киевской Руси.

Ключевые слова: традиции, основные идеи, семейное воспитание.

Gerasimchuk A. Yu. Ethnotraditions of domestic education in Ukraine : history-pedagogical aspect

An attempt to analyse the leading ideas of some outstanding figures of the past and contemporaneity on folk traditions of family upbringing in a retrospective view is done, beginning from Kievan Russ.

Key words. traditions, leading ideas, family upbringing.